

Date: 13th July-2026

**TARIXIY VA MADANIY BOYLIKLARIMIZNI MUHOFAZA QILISH VA UNI
KELAJAK AVLODGA YETKAZISH.**

Amonov Sardor Xolmurzayevich

Jumaqulov Nuriddin Yusufovich

Termiz davlat muhandislik va agrotexnologiyalar universiteti talabasi

Annotatsiya: Maqolada tarixiy va milliy yodgorliklarimizni asrash, himoya qilish va ularni qayta tiklash bo'yicha muammolar ko'rib chiqiladi. Biz milliy boyliklarimizni asrab-avaylab kelajakga yetkazishimiz lozimdir. Chunki bizning ajdodlarimizdan qolgan buyuk merosimiz hisoblangan tarixiy obidalarimiz haqida alohida gapirib utmasak bo'lmaydi.

Kalit so'zlar: Tarix, meros, madaniy boylikt, suv, aholi, muzey, tarix, me'morchilik, san'at, ramziy ma'no

Keywords: history, heritage, cultural heritage, water, population, museum, history, architecture, art, symbolism.

Klyuchevyye: история, наследие, культурное достояние, вода, население, музей, история, архитектура, искусство, символика.

Kirish Tarixiy va madaniy yodgorliklar muhofazasi - insoniyat madaniy merosini saklash va muhofaza qilish yo'lidagi xalqaro, davlat va jamoatchilik tadbirlari tizimi. Tarixiy yodgorliklar, me'moriy obidalar, adabiyot, tasviriy va amaliy san'at asarlari, arxeologik topilmalar, milliy va xalqaro ahamiyatga ega bo'lgan majmualar, muhim i.t.lar muxrfaza etiladi. T. va m.yo.m., asosan, Uyg'onish davridan boshlangan.

Buyuk fransuz inqilobi davrida shaxs i y kolleksiyalar natsionalizatsiya qilingan (Luvr muzeyinm tashkil etish to'g'risidagi dekret, 1793). 19—20- asrboshlarida ko'pgina Yevropa davlatlarida tarixiy va madaniy yodgorliklar davlat muhofazasiga olingan. Ikkinchi jahon urushidan so'ng YUNESKO tashabbusi bilan 1954 yilda (Gaaga konferensiyasi) Xalqaro konvensiya va "Qurolli konfliktlar ro'y berganda madaniyat boyliklarini himoya qilish to'g'risida" bayonnoma imzolangan. T. va m.yo.m. bilan Xalkaro muzeylar kengashi (1946), Madaniyat boyliklarini muhofaza etish va restavratsiya qilish xalqaro tadqiqot markazi (1959), Yodgorliklar va diqqatga sazovor joylarni muhofaza etish bo'yicha xalqaro kengash (1965) shug'ullanadi.

O'zbekistonda yodgorliklarni muhofaza etish, asosan, 20-asrning 20y.laridan boshlangan. 1920 y. Maorif xalq komissarligi qoshida muzeylar, san'at asarlari va qad. yodgorliklarni muhofaza qilish Turkiston qo'mitasi — Turkkomstaris tuzilgan, keyinchalik Sredazkomstaris bu ish bilan shug'ullangan.

Hozir O'zbekiston Respublikasi Madaniyat ishlari vazirligi huzuridagi Madaniy meros ob'yektlarini muhofaza qilish va ulardan foydalanish ilmiyishlab chiqarish. Bosh boshqarmasi shug'ullanmoqda. Respublika hududida va chet mamlakatlarda saqlanayotgan noyob qo'lyozmalar, madaniy, tarixiy yodgorliklar, hunarmandchilik, xalq og'zaki ijodi namunalari, san'at va badiiy asarlar, teatrmusika, qad. davlatchilik tarixiga oid hujjatlar,

Date: 13th July-2026

qad. cholg'u asboblarini yig'ish, saklash va boshqa bilan shug'ullanish maqsadida "Oltin meros" xalqaro xayriya jamg'armasi tuzilgan (1999 y. 12 okt.).

Buyuk Ipak Yo'lining eng yorqin namunalari joylashgan azim Samarqandning 2750 yilligi tantana qilinar ekan, qadim yodgorlik va obidalarini asrab qolish yuzasidan fikrlar turlicha. Mutaxassislar fikricha, davlat tomonidan ajratilayotgan mablag'ning tanqisligi yoki umuman yo'qligi muammolarning asosiy sabablaridandir. Turli davlatlar arxeologlari tomonidan qazib topilayotgan noyob arxeologik yodgorliklar mablag' ajratilmagani bois qor-u yomg'ir ostida nurab ketishga mahkum bo'layotgani ham aytiladi. Shu munosabat bilan ayrim o'zbekistonlik olimlar yodgorliklarni hozircha yer ostida qoldirgan ma'qul, deb hisoblashadi.

O'zbekistonning Samarqand viloyatidagi arxeologik qazilma ishlari paytida bo'yi 10-12 metrli, eni 30 metrdan oshadigan piramidasimon minora topilgan. Mutaxassislar fikricha, miloddan avvalgi 7-8 asrlarga mansub bu yodgorlik betakrorligi bilan noyobdir. Tarix fanlari doktori Muhammadjon Isomiddinov gapiradi: "Samarqanddan 35 kilometr shimolda, Ko'ktepa yodgorligida qadimgi shahar deb aytgan joyimiz hududida ikkita katta, yirik tepa bor. Biri miloddan ilgarigi 7-8 asrlarga oid haqiqiy ibodatxona bo'lib chiqyapti. O'shaning yonida qadimgi shahar hokimining qasri degan taxminimiz bor, lekin u yerda qadimgi piramidalariga o'xshagan minoralar bor.

Haqiqatdan ham, baland qilib xom g'ishtlardan, guvalasimon g'ishtlardan baland qilib ko'tarilgan tepalar bor. O'shaning ustiga chiqib, olov yoqib o'shanga ilk zardo'shtiylar sig'ingan bo'lishi mumkin", - deb hisoblaydi Isomiddinov. Bugun O'zbekistonda 10 mingga yaqin arxeologik yodgorliklar mavjud. Buxoro, Xiva, Samarqand, Shahrisabz kabi shaharlar esa UNESCO ro'yxatiga kiritilgan va ular butunjahon madaniyati tarixi hisoblanadi. Mutaxassislar fikricha, ayni paytda 2500 ga yaqin barcha arxitektura yodgorliklarining ahvolini qoniqarli deb bo'lmaydi. Buning sababini yodgorliklarni ro'yxatga olish, saqlash va foydalanish davlat nozirliigi inspektori mana bunday izohlaydi: "Muammolardan kattasi mablag' yetishmasligi.

Katta, ko'zga ko'rinadigan madaniy yodgorliklarimizga oz bo'lsa ham mablag' ajratiladi. Lekin respublikamizda qanchadan-qancha 16-15-14 asrlarda qurilgan, uzoq-uzoq qishloqlarda joylashgan kichkina-kichkina yodgorliklarimiz, masjid, maqbaralar, madrasalar, xonaqohlar joylashgan. O'shalarga bizning mablag'larimiz yetib bormaydi. O'shalar yildanyilga buzilib, nurab, yo'q bo'lib ketyapti", - deydi ismini oshkor etishni istamagan mutaxassis.

Mutaxassislar fikricha, joylardagi mahalliy davlat boshqaruv organlarining me'moriy yodgorliklarga nisbatan o'zboshimchalarcha munosabati ham muammolarga bois bo'lmoqda. "Joylardagi mahalliy davlat boshqaruvi organlarining buyrug'i bilan qanchadan-qancha mahalliy ahamiyatga molik arxitektura yodgorliklari buzilib ketyapti. Yodgorliklarni o'zboshimchalik bilan sotuvga qo'yish, ko'p yillarga ijaraga berish, shunday faktlar borki, me'moriy obidalarini xorij firmalariga sotib yuborishgacha borilyapti.

Shunday faktlar Buxoro, Samarqand, Xivadek katta-katta shaharlarda uchrayapti. Vaholanki, arxitektura durdonalarini sotish u yerda tursin, uzoq vaqtga ijaraga berish ham

Date: 13th July-2026

noqonuniy deb hisoblanadi." Mutaxassislariga ko'ra, o'tgan yillar mobaynida yer o'zlashtirish, paxta yetishtirish maqsadida respublikadagi arxeologik yodgorliklarning bir qismi nobud qilingan. Tarixning bu noyob yodgorliklarining yana bir qismi esa, yo'l yotqizish, suv va gaz quvurlari o'tkazish, zavod va fabrikalar, bog'lar barpo etishda yo'q qilingan.

Biroq bugun ham respublikada bu kabi holatlarga chek qo'yilmayotir, deydi yodgorliklarni saqlash nozirligi xodimi Yusufjon Qo'ziyev: "Mana, bozor iqtisodiyoti ekan, qilganimni qilaman deb yo yodgorlik ustiga olib borib tom solishi mumkin, yodgorlikning o'rtasidan yorib yo'l qilishi mumkin, bog' ekishi mumkin, yoki buzib tashlashi mumkin. O'sha tomonlari hali bor. Yoki rayon hokimlari, shaharchalarning hokimlari shu yer menga berilgan ekan, men hokimmiman, demak nima istasam o'shani qilaman degan niyatlar bilan, palonchi yerdan yo'l och, palonchi yerni haydab tashla, ekinchilik qilamiz deb, o'sha sababli arxeologik yodgorliklarimiz yo'qolib ketishi mumkin. Bir marta yo'qoldimi, bo'ldi, hech kimning qo'lidan kelmaydi uni yangidan tuzish. Muammolar ko'p bu to'g'risida. Ularga xat yozyapmiz, kerak bo'lsa borib gapiriyapmiz hokimlari bilan. Sudlashgan tomonlarimiz ham bo'lgan", - deydi nozirlik xodimi. O'zbekiston tarixi, uning boy arxeologik merosi dunyo olimlarini ham jalb etmoqda. Keyingi yillar respublikada Fransiya, Germaniya, Yaponiya, Avstraliya, AQSh olimlari bilan birga ko'pgina qo'shma ekspeditsiyalar ham olib borilayotir. Biroq mutaxassislar bu qazilmalarning ba'zilar haqida davlat boshqaruviga o'z v

ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Ruziboboyev, A. (2023). REQUIREMENTS AND THEIR SOLUTIONS FOR THE DESIGN OF UNIVERSITY SCHOOLS. *CENTRAL ASIAN JOURNAL OF ARTS AND DESIGN*, 463-466.
2. Ruziboboyev, A. (2025). UCHQIZIL SUV OMBORI ATROFIDA BOG '-PARKLAR VA DAM OLISH MASKANLARINI BARPO ETISH-EKOTURIZM VA SHAHARSOZLIKNING YANGI YO 'NALISHI. *Latin American journal of education*, 5(7), 479-483.
3. Azamat o'g, R. Z. A. (2025). TERMIZ SHAHRI LANDSHAFTI VA EKOLOGIYASINI YAXSHILASHNING INNOVATSION YO 'LLARI. *Introduction of new innovative technologies in education of pedagogy and psychology*, 2(11), 66-69.
4. Azamat o'g, R. Z. A., & Yusufovich, J. N. (2025). KO 'KALAMZORLASHTIRISH ORQALI TERMIZ SHAHRIGA KELADIGAN SHAMOL VA CHANG-TO 'ZONLAR YO 'LINI TO 'SISH USULLARI LOYIHA TAKLIFLAR. *Problems and solutions at the stage of innovative development of science, education and technology*, 2(11), 136-139.
5. Azamat o'g, R. Z. A. (2025). TERMIZ SHAHRIDA BOG '-PARKLAR VA HIYOBONLARNI RIVOJLANTIRISH BO'YICHA LOYIHA TAKLIFLAR. *Problems and solutions at the stage of innovative development of science, education and technology*, 2(11), 132-135.
6. Azamat o'g, R. Z. A. Old Termez in Historical Sources (Xix-early XX Centuries). *Galaxy International Interdisciplinary Research Journal*, 11(12), 1507-1513.

Date: 13th July-2026

7. Nazarov, B., Alikulov, S., Ochildiev, O., Khudoykulov, R., Roziboboyev, A., & Togayaliyev, S. Study of Physical and Mechanical Properties of Manure Collected on Open Soil Surfaces.

International Conferences
Open Access | Scientific Online | Conference Proceedings

